

Knez Domagoj (864 – 876)

Nakon Trpimirove smrti prevratom dolazi na kneževsku poziciju jer nije bio iz obitelji Trpimirovića. Istaknuo se svojom ratobornom politikom i stvaranjem jake mornarice jer je shvatio da će mu najjači konkurent biti Venecija, koja želi osigurati sigurnu plovidbu istočnom jadranskom obalom.

Dokaz snažne Domagojeve mornarice bio je poziv **franačkog cara Ludovika II** da mu pomogne od Saracena (Arapa) obraniti grad i luku **Bari** u južnoj Italiji. Nakon te bitke orijentirao se Domagoj na sukobe s Mlečanima, pa je nemilice napadao njihove trgovačke i ratne brodove. Usudio se Mlečane napadati čak i u njihovom dvorištu, tj. u Istri i Piranskom zaljevu.

Zbog takvih nasrtaja na Mlečane reagirao je čak **papa Ivan VIII**, koji Domagoju šalje pismo u kojem ga naziva "*...slavni kneže...*" (**duci glorioso**) i zamoljava ga da ostavi Mlečane na miru. Sami Mlečani, tj. mletački kroničar **Ivan Đakon** nazivali su Domagoja "*...najgori knez Hrvata...*" (**pessimus dux Sclavorum**), a njegove podanike "*...najgori narod...*" (**Sclavorum pessime gentes**).

Knez Zdeslav (878 – 879)

Bio je jedan od Trpimirovih sinova, a na vlast je došao **uz pomoć Bizanta**, nakon Domagojeve smrti, jer Bizant je često urotama pokušavao maknuti Domagoja s vlasti, ali Domagoj je uvijek u krvi ugušio te urote. Takva situacija Hrvatsku u političkom smislu okreće prema Istoku. Bilo je to razdoblje snažnog Bizanta (car Bazilije I) koji je da bi podržao svog čovjeka u Hrvatskoj, naredio da gradovi i otoci Bizantske Dalmacije moraju Zdeslavu plaćati **godišnji tribut**.

Knez Branimir (879 – 892)

Izvori kažu da je neki Hrvat Branimir ubio Zdeslava, a da li je to knez Branimir ostat će tajna.

Da bi učvrstio svoju vlast u odnosu na Bizant, Branimir se okreće **papi Ivanu VIII**, a tim potezom napušta političko i crkveno ozračje Istoka. Papa radosno prihvaća želju kneza Branimira jer je i Rim želio učvrstiti svoju jurisdikciju nad istočnim Jadranom, nakon što se na Hrvatsku u vrijeme Zdeslava protegnula jurisdikcija carigradskog patrijarha.

Papa Ivan VIII u svom pismu obavještava Branimira da mu **priznaje "zemaljsku vlast"** (**principatus terrenum**) i da je u **crkvi Sv. Petra u Rimu blagoslovio Branimira**,

Slika 1: Branimirov natpis iz Šopota kod Benkovca. Slika prikazuje gredu koja je pripadala oltarnoj pregradi, s uklesanim Branimirovim imenom. Natpis ima veliku važnost jer je to *prvi kameni natpis na kojem je uz ime kneza upisano i da je bio knez Hrvata (dux Croatorum)*, što je rijedak slučaj i u europskim razmjerima.

njegov narod i zemlju (879.g.).

Za

Branimirova vladanja riješeni su i problemi sa Mlečanima, naime Branimir je bio u dobrim odnosima s Neretljanima, pa su zajedničkim snagama **887.g. ispod Makra**

(Makarska) **pobijedili mletačku mornaricu**, a tada je poginuo i sam mletački dužd **Petar Candian**. U mirovnom dogovoru Mlečani su se obvezali plaćati **godišnji novčani danak za slobodnu plovidbu duž istočne jadranske obale sve do godine 1000.**

Zbog dobrih odnosa s papom, Branimir je posebno štitio Crkvu i širio kršćanstvo, pa je iza njega ostalo mnogo sagrađenih crkava, u čemu leži razlog da je do danas pronađeno pet natpisa s Branimirovim imenom, više nego od i jednog drugog hrvatskog vladara. Od svih tih natpisa najvrjedniji je onaj iz **Šopota** kod Benkovca sa **slike 1**.

Knez Muncimir (Mutimir) (892 – 900)

Najmlađi Trpimirov sin koji je stolovao u **Bijaćima kod Trogira**. Prvi vladarski problem koji je morao riješiti bio je *spor između ninskog biskupa i splitskog nadbiskupa oko vlasništva crkve Sv. Jurja u Putalju*. Naime, nakon malog crkvenog raskola (863.g.) splitski nadbiskup pristao je uz carigradskog patrijarha, a ninski biskup ostao je vjeran papi, i oduzeo

Slika 2: Zabat s oltarne pregrade iz predromaničke crkve Sv. Luke u Uzdoľju kod Knina, s natpisom kneza Mutimira i godinom 895.

posjede splitske nadbiskupije na teritoriju hrvatske kneževine. Kasnije su se prilike sredile i splitski nadbiskup je pristao uz papu i zahtijevao povrat svojih posjeda u Hrvatskoj. Muncimir se pokazao kao dobar sudac i diplomat, te je presudio u korist povijesnih prava, tj. imanje s crkvom vratio je splitskom nadbiskupu.

O tom suđenju izdao je Muncimir povelju iz koje se vidi da je Hrvatska tada imala pravno uređenu državu, a kao svjedoci spominju se župani livanjski i kliški, a to je *prvi spomen županija kao upravnih oblasti u staroj hrvatskoj državi*.

U **Uzdolju kod Knina** dao je podići crkvu s koje nam je ostao sačuvan natpis s njegovim imenom i godinom 895.

HRVATSKA U DOBA KRALJEVA

Kralj Tomislav (910 – 928)

Kao i njegovi prethodnici susretao se s istim protivnicima, a to su prije svih bili Mlečani, Bizant i bizantski gradovi na jadranskoj obali, Splitska nadbiskupija, a nova opasnost postao je nomadski narod Mađara koji se doselio iz istočnoeuropsko-azijskih prostora. O sukobu Tomislava s Mađarima vijesti donosi već spomenuti **Pop Dukljanin**: *"...kada su preko Posavske Hrvatske krenuli prema moru (Mađari), dočekaio ih je Tomislav s jakom vojskom, porazio ih i potjerao preko Drave..."*.

Pobjedom nad Mađarima Tomislav je ujedinio obje hrvatske zemlje, pa je to prvi put u povijesti da su se **Primorska i Panonska Hrvatska našle pod vlašću jednog hrvatskog vladara**.

Suvremenik Tomislavov i najjači vladar na Balkanu tog doba bio je bugarski car **Simeon**, koji je pregazio Srbiju i zaprijetio samom Carigradu. Tomislav je tada pružio zaštitu srpskom županu Zahariji, zbog čega je Simeon poslao veliku vojsku na Hrvatsku, ali su je Hrvati i kralj Tomislav potukli. Takav razvoj događaja razveselio je Bizant koji je imao velikih problema s Bugarima, pa je **Tomislav za pruženu pomoć u ratu protiv Bugara dobio od Bizanta upravu nad bizantskim gradovima i otocima i titulu konzula, tj. upravitelja**.

Slika 3: Na karti Tomislavova vladanja dobro se vidi kontrola gradova Bizantske Dalmacije, dok u kontinentalnom zaleđu uspješno odbija pritiske Ugara i Bugara, pa se prostor Tomislavova kraljevstva širi sve do Panonije.

Prema zapisima cara Konstantina Porfirogeneta, Tomislav je na vrhuncu moći mogao podići vojsku od 100 000 pješaka, 60 000 konjanika, te opremiti 80 velikih i 100 malih lađa (vjerojatno pretjeruje), pa je moguće da se zbog te svoje snage sam proglasio za kralja, jer nikakav dokaz o krunjenju Tomislava ne postoji (osim narodne predaje o krunjenju na Duvanjskom polju). Jedini pisani dokaz koji spominje Tomislava kao kralja je pismo **pape Ivana X** (koje je sačuvano u rukopisu Historie Salonitane Maior, Tome Arhiđakona) u kojem između ostalog piše: *"...Joannes episcopus servus servorum Dei dilecto filio Tomislao*

regi Crovatorum..." (...Ivan biskup, sluga slugu Božjih, ljubljenom sinu **Tomislavu, kralju Hrvata...**).

Papa Ivan X zahtijevao je od Tomislava da pokuša spriječiti širenje "**Metodova nauka**", tj. upotrebe narodnog, slavenskog jezika u crkvenoj liturgiji, pa je uz tu papinu inicijativu i Tomislavovo odobravanje došlo do organizacije **prvog crkvenog sabora u Splitu 925.g.** Kako je Tomislav postao upravitelj i Bizantske Dalmacije, moralo se osim pitanja jezika riješiti i **pitanje odnosa Ninske biskupije i Splitske nadbiskupije**, jer su obje pretendirale na metropolitansku poziciju (u sukob se dodatno ubacio i Zadarski biskup jer je Zadar glavni grad Bizantske Dalmacije)

Hrvatski vladar i velikaši bili su za svog kandidata, **biskupa Grgura Ninskog**, a a dalmatinski biskupi pozivali su se na tradiciju braneći povijesnu salonitansku biskupiju Sv. Dujma kao jedinu legitimnu i najstariju. Tomislav je postupio racionalno (iako je srcem bio za domaću, Ninsku biskupiju) i podržao historijsko pravo salonitanske biskupije.

Kao **glavne odluke** prvog crkvenog sabora u Splitu, 925.g. mogu se izdvojiti:

- **Splitska nadbiskupija postaje metropolitanska za područje Hrvatske i Dalmacije**
- **zabranjuje se upotreba narodnog jezika u službi Božjoj**

Najnezadovoljniji je bio Ninski biskup Grgur Ninski, pa je dijelom i zbog njegovog negodovanja **928.g. u Splitu održan drugi crkveni sabor**. Na njemu su potvrđene odluke prvog sabora, a **Ninska biskupija je ukinuta**, dok je Grgur Ninski za kaznu dobio stolicu Skradinske biskupije.

Kralj Trpimir II (928 – 935) -

Kralj Krešimir I (935 – 945)

Hrvatska je zadržala svoj teritorij i snagu, ali je veliko siromaštvo izvora za tu dvojicu vladara pa se o njima ne zna dovoljno.

Kralj Miroslav (945 – 949)

Oslabio je državu pa se protiv njega podigao **ban Pribina** koji je gospodario **Likom, Gackom i Krbavom** (*Pribina je prvi hrvatski ban kojeg spominje povijesni izvor. Sama riječ ban potječe iz iranskog ili avarskog jezika, a poznato je da su se ostaci Avara najdulje zadržali na ličko – krbavskom području*).

Ban Pribina podržavao je Miroslavova suparnika za prijestolje, Mihajla Krešimira (te sukobe najbolje je iskoristio srpski župan Časlav i zauzeo dijelove Bosne). Pribina je uspio zbaciti Miroslava, koji je ubijen i dovesti na tron njegovog brata Mihajla Krešimira.

Kralj Mihajlo Krešimir II (949 – 969)

Po vremenu provedenom na prijestolju može se pretpostaviti da je bio snažan vladar. Uspio je vratiti izgubljene dijelove Bosne, a jedna od važnijih stvari koje je napravio bila je uspostava dobrih odnosa s dalmatinskim gradovima. U tome je važnu ulogu odigrala njegova žena, **kraljica Jelena** koja je potekla iz najuglednije zadarske patricijske porodice – **Madijevaca**.

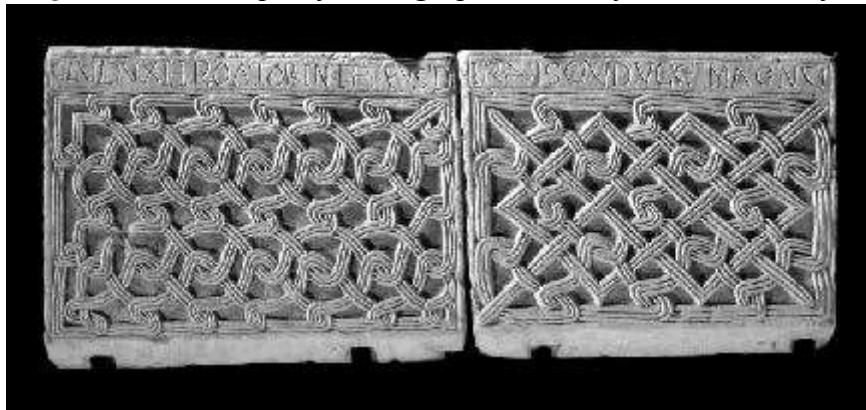
Ostavština kraljice Jelene važan je izvor za hrvatsku povijest ranog srednjeg vijeka, naime ona je dala sagraditi **crkvu Sv. Marije** (*Gospa od Otoka* u Otoku kod Solina) u kojoj je ostala sačuvana njena nadgrobna ploča koja je **važan izvor za genealogiju hrvatskih narodnih vladara**.

Slika 4: Sarkofag kraljice Jelene. Ovaj nadgrobni natpis pronađen je polomljen u oko 90 komada i oštećen u požaru. Na natpisu je zapisana godina Jelenine smrti i podaci da je ona bila žena kralja Mihajla Krešimira II i majka Stjepana Držislava, što je omogućilo rješavanje genealogije hrvatskih vladara, te je u tome velika važnost ovog natpisa.

Kralj Stjepan Držislav (969 – 997)

Iz teksta Tome Arhiđakona doznaje se slijedeće: "...od Držislava dalje zvuha se njegovi nasljednici kraljevima Dalmacije i Hrvatske. Primahu naime znakove kraljevske časti od bizantskih careva i zvuha se njihovim eparsima (namjesnicima), a imahu po nasljedstvu svoga roda, otaca i pradjedova gospodstvo kraljevstva Dalmacije i Hrvatske..."

Slika 5: Dvije kamene ploče pronađene u Kapitolu kod Knina, s imenima Svetoslava i Držislava. (...) *CLV DUX HROATORUM IN TE(m)PUS DIRZISCLV DUCE(m) MAGNU(m)* Ove ploče pokazuju da je Knin bio jedno od najvažnijih središta hrvatske države u čitavom razdoblju Trpimirovića. Ploče nam pokazuju i to da vladarsko nazivlje u srednjovjekovnoj Hrvatskoj nije bilo ustaljeno i ovisilo je o opsegu vlasti nositelja. Držislav na ovim pločama nosi naslov *veliki knez*, u isto vrijeme kada mu natpis s ploče kraljice Jelene daje titulu *kralj (rex)*.

Sve te časti Držislav je dobio kao zahvalu za pomoć Bizantu, koji je bio ugrožen od bugarskog (makedonskog) **cara Samuila**, te time postaje **prvi službeno okrunjeni hrvatski kralj**.

Držislav je bio u dobrim odnosima s Venecijom koja mu je i dalje neprekidno plaćala danak za slobodnu plovidbu uz hrvatsku obalu, sve dok se Venecija nije osilila sve boljim odnosima s

Bizantom (koji im daje trgovačke povlastice) i Njemačkim Carstvom Otona III.

Dužd Petar Orseolo odlučio je uskratiti plaćanje danka, pa je izbio i ratni sukob Hrvata i Neretljana protiv Venecije uz obale Visa, a tijekom borbe umro je Stjepan Držislav koji je iza sebe ostavio tri sina koji će u međusobnim sukobima riješiti pitanje nasljednika.

Kraljevi Svetoslav (997 – 1000) -

Krešimir III (1000 – 1030) -

Gojslav (1000 – 1020)

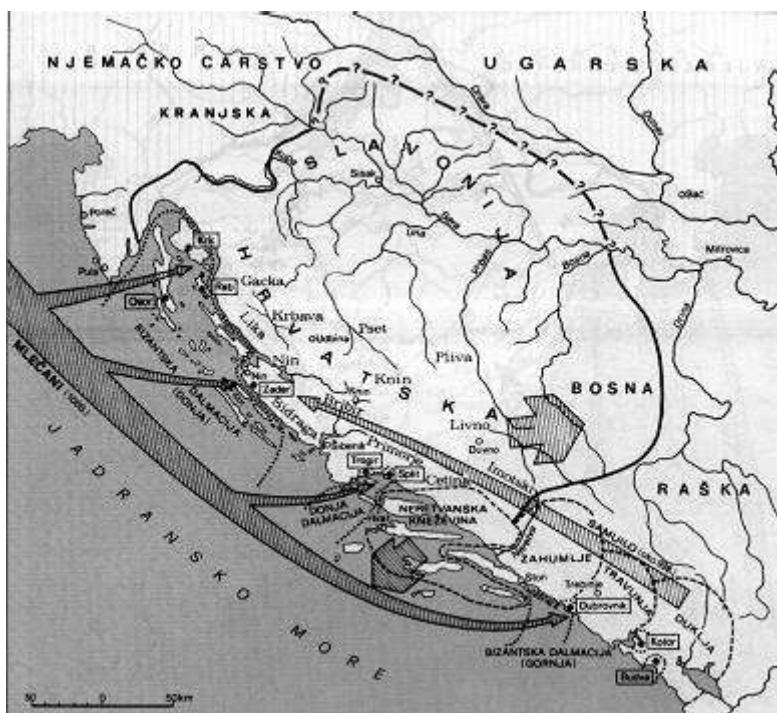
Vlast je nakon smrti Držislava prema principu **primogeniture** (vlast prelazi na najstarijeg sina) preuzeo najstariji sin **Svetoslav Suronja**, ali protiv njega su ustala njegova dva mlađa brata, želeći podijeliti kraljevstvo.

Takvo stanje jedva je dočekala **Venecija** (već je spomenuto kako je Venecija dobila od Bizanta posebne povlastice za slobodnu trgovinu, pa je time za Veneciju još više porasla važnost istočnog Jadrana), jer su joj *na istočnojadranskoj obali bila potrebna čvrsta gradska uporišta da bi mletačke galije mogle što sigurnije ploviti prema Levantu*.

Dužd Petar Orseolo najprije je zabranio plaćanje danka hrvatskom vladaru, a potom je uz dopuštenje cara Bazilija II, **godine 1000.** krenuo u osvajanje gradova i otoka. Svi su mu gradovi **od Poreča do Dubrovnika**, na čelu s gradskim priorima i biskupima "**položili zakletvu vjernosti**". Zauzeo je i hrvatski grad Biograd, a u Trogiru ga je osobno dočekao svrgnuti Svetoslav Suronja i predao mu sina Stjepana kao taoca. Od tada se Petar Orseolo, a kasnije i svi ostali mletački duždevi, predstavljaju i kao "***dux Dalmatie***" (**vojvoda Dalmacije**).

Ovakva situacija na početku XI st. nije izgledala nimalo ružičasta za Hrvatsku, ali uslijedile su neke okolnosti koje su omogućile Hrvatskoj da povрати svoj važan položaj iz doba kraljeva Tomislava i Stjepana Držislava.

Nakon smrti Bazilija II (1025.g.) oslabio je utjecaj Bizanta na hrvatsko kraljevstvo, a

Slika 6: Hrvatska oko 1000. godine. U drugoj polovini X st. hrvatski vladari nisu uspjeli sačuvati prostorna ostvarenja kralja Tomislava, premda je Mihajlo Krešimir II u opseg kraljevstva uključio i Bosnu. Nesklonost gradova na istočnoj obali Jadrana da se približe hrvatskim vladarima i Hrvatima općenito, još će više ojačati pohodom dužda Petra II Orseola, koji je gradove Bizantske Dalmacije, ali i hrvatski Biograd, podvrgnuo mletačkoj vlasti. Nakon smrti bizantskog cara Bazilija II, stanje se pomalo mijenja, naime, gradovi Donje Dalmacije od Zadra do Splita priznavali su i dalje vrhovništvo bizantskog cara, ali su u stvarnosti bili sve samostalniji. Bizant svoju punu vlast ima samo nad Gornjom Dalmacijom i Dubrovnikom – taj prostor postaje posebna tema – Gornja Dalmacija. Zbog slabljenja utjecaja Bizanta, također slabi i mletački pritisak, pa Mlečani od tada imaju nadzor samo nad gradovima na kvarnerskim otocima.

otprilike istovremeno oslabio je i mletački pritisak na hrvatsku obalu Jadrana, jer je vladajuća obitelj Orseola dobila izgon iz Venecije (1026.g.).

Tijekom te prve polovine XI st. na području od Panonije do Jadrana pojavljuju se nove snage koje će imati utjecaj na hrvatsko kraljevstvo. To su prije svega obnovljeno i ojačano **papinstvo**, zatim **Normani** koji su se smjestili na jugu Italije i sa sjevera **Madari** i njihova vladajuća **dinastija Arpadovići**, koji će u budućnosti biti najvažniji činitelj u životu hrvatskog kraljevstva.

Arpadovići su već iskoristili slabosti Hrvatske za vrijeme sukoba trojice braće i oduzeli su Panonsku Hrvatsku, koju su formirali kao **poseban banat (dukatus)**. Taj teritorij dali su Arpadovići **na upravu sinu Svetoslava Suronje – Stjepanu** (on je u vrijeme kada je bio talac u Veneciji oženio duždevu kćer Hicelu, a kako su Orseoli bili u rodbinskim vezama s Arpadovićima, tako sve ostaje unutar obitelji).

O ostalim napetim događanjima - što je papa napisao u pismu koje je poslao Krešimiru, kako će se ponašati Normani, što se nalazi iza Bašćanske ploče, umorstva, ljubavi, rodbinske veze ... i još mnogo toga - pročitajte u nastavku teksta koji dolazi u slijedećem broju.